

Sobira TIRKASHEVA,

ToshDO'TAU

Masofaviy ta'lim kafedrasining qituvchisi

ZAMONAVIYNASRDA ISMLAR POETIKASI

(Ulug'bek Hamdam ijodidagi misolida)

Annotatsiya: zamonaviy o'zbek adabiyotidagi ismlar poetikasi bu adabiyotshunoslikdagi muhim va qiziqarli mavzulardan biridir. Bugungi kundagi o'zbek adabiyotidagi ismlar va ularning poetik ma'nolarini ko'rib chiqish zarur. Ushbu maqolada Ulug'bek Hamdam ijodidagi ismlar poetikasining ba'zi asosiy jihatlari ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: ismlar simvologiyasi, emotsional renessans, ismlar evolyutsiyasi, milliy ramz, ismlardagi qahramonlik psixologiyasi.

Annotation: poetics of names in modern Uzbek literature is one of the important and interesting topics in literary criticism. Names and their poetic meanings in Uzbek literature are studied by many authors. In this article we will consider some of the main aspects of the poetics of names on the example of the creativity of Ulughbek Hamdam.

Keywords: symbolism of names, emotional renaissance, evolution of names, national symbol, psychology of heroes in names.

Аннотация: поэтика имен в современной узбекской литературе является одной из важных и интересных тем в литературоведении. Имена и их поэтические значения в узбекской литературе изучаются многими авторами. В данной статье мы рассмотрим некоторые основные аспекты поэтики имен на примере творчества Улугбека Хамдама.

Ключевые слова: символика имен, эмоциональный ренессанс, эволюция имен, национальный символ, психология героев в именах.

1. Ismlar va ularning simvologiyasi.

O'zbek adabiyotida tarixidagi son va uning ichki dunyosini ifodalashda turli badiiy usullarni shakllantirdi. Shu jarayonda qahramonlarning ismlari ham alohida poetik vazifa bajarib, ularning xarakterini ochish, mazmunni boyitish va asar maqsadini ifodalashda muhim vosita bo'lgan. Zamonaviy o'zbek nasridagi ismlar poetikasi yanada murakkablashib, chuqur ramziy ma'nolarni ifodalash imkoniyatiga ega bo'ldi. O'zbek adabiyotidagi figurativ simvol sifatida ishlatiladigan ismlar ko'pincha muallifning ifodalayotgan o'yalarini hamdarejaliga bog'liq bo'ladi. Ular asarlarga chuqur ma'novamiz beradi. Masalan, qahramon nomlarining tanlanishi ularning xarakteriga hayotdagi o'rnini anglatadi. Abdulla Qodiriyning "O'tkan kunlar" romanida Kumush ismi so'z va bema'ni muhabbatni ifodalasa, Otabek ismi erksevarlik va fidoyilik ramzi sifatida talqin qilinadi.

2. Milliy va analar va ismlar.

O'zbek adabiyotida milliy analar ismlari orqali ifodalangan. Ularning ko'pinchasi ma'lum tarixiy yoki madaniy kontekstdagi ahamiyatga ega. Ismning o'zi millat tarixini, urf-odatlarini va analarini aks ettirishi mumkin. Misol uchun, "Dilshod", "Gulbahor" kabi ismlar o'zbek madaniyatidagi xoslikni ifodalaydi. Yozuvchilarning o'z qadimiyligi yoki diniy mazmunda ismlar tanlanishi badiiy uslubni boyitadi va asar mazmunini chuqurlashtiradi. Tog'ay Murodning "Otkishnagan oqshom" asarida qahramonlarning ismlari xalqona va arxaiquslub bilan tanlangan bo'lib, bu o'zbek qishloq hayoti va analarining poetik ifodasi sifatida.

Zamonaviy o'zbek adabiyotidagi yozuvchilarning ismlar

poetikasiga yondashuv muhim mavzulardan biridir. Ismlar poetikasi, asosan, asar qahramonlarining ismlarini tanlash va ularning badiiy kontekstdagi o'lash qalima'no va mazmuni kuchaytirish bilan bog'liq. Buyondashuvda quyidagi jihatlarga e'tibor qaratiladi:

1. Ismlarning semantik vazifasi

Yozuvchilarning qahramonlarga ismlar berishda ularning xarakteri, jamiyatdagi o'rnini yoki ichki dunyosini aks ettirishga harakat qilishadi. Masalan, Ulug'bek Hamdam asarlarida ismlar milliy merosga xos qadriyatlarini aks ettiradi. Isajon Sulton ijodidagi ismlar orqali qahramonlarning ruhiy kechinmalarini va ularning konfliktlarini ochib beriladi.

2. Milliy va tarixiy kontekst

Ko'pinchada ismlar milliy qadriyatlar va tarixiy davrni aks ettirish uchun ishlatiladi. Masalan, o'zbek adabiyotida milliy ruhni saqlash uchun Sharqona va qadimiyligi o'zbek ismlari keng qo'llaniladi, bu orqali yozuvchi qahramonning ijtimoiy va madaniy kontekstini belgilaydi. Erkin A'zam ijodida esa ismlar ichki syujet va dramatik holatlarni aks ettiruvchi sifatida namoyon bo'ladi.

3. Ismlarning o'zbek folklori va diniy merosga aloqadorligi

Ko'pinchada zamonaviy yozuvchilarning folklor va diniy manbalardan foydalanib, qahramonlarga ma'naviy boylik va chuqur ma'no yuklaydi. Bu o'quvchilarga ismlar orqali asarning ma'noqatlarini tushunishda yordam beradi.

Ushbu kichik tadqiqotimiz orqali bugungi kundagi o'zbek adabiyotidagi o'ziga xosliklarini Ulug'bek Hamdamning nasriy asarlarida qo'llanilgan ismlar poetikasini ta'hlil qilish oldik.

Ulug'bek Hamdam—o'zbek adabiyotining zamonaviy yozuvchilaridan birib o'lib, uning asarlarida taahhildan iboratlik, jumladan, ismlar poetikasida taahhildan iboratlik ega. Ulug'bek Hamdam o'z asarlarini yozishda faqat badiiy tasvirlar, syujet yoki iCHKIKONFLIKT niemas, balki har bir qahramonning ismi orqali uning mohiyati, jamiyatdagi o'rnini, hayotdagi maqsad va psixologik portretini taqdim etadi. Ismlar nafaqat shaxsiyatni, balki jamiyatdagi o'zgarishlarni, qarama-qarshiliklarni, milliy va madaniy qadriyatlarni aks ettiradi.

Ulug'bek Hamdam asarlarida ismlar poetikasining o'ziga xosligi.

1. Ismlar va xarakterlarning o'zarobog'lanishi.

Ulug'bek Hamdam asarlarida ismlar har doim ma'nova ramz sifatida ishlatiladi. U asaridagi har bir ismni an'ana o'sha qahramonning ichki holatini, shaxsiyatini, turmush tarzini yoki ijtimoiy o'rnini aks ettirish uchun tanlaydi. Ismlar orqali u nafaqat qahramonlarning xarakterini, balki jamiyatning o'zgarishlarini dunyoqarashini ham aks ettiradi.

Masalan:

2. Xalq va ijtimoiy o'rin.

Ba'zi ismlar orqali Ulug'bek Hamdam o'z asarida o'zbek xalqining ijtimoiy va iqtisodiy holatini aks ettiradi. Ismlar o'rtasidagi farqlar orqali yozuvchi qahramonlarning ijtimoiy qatlamdagi o'rnini yoki kelajakdagi o'lgan intilishlarini ko'rsatadi. [1. *"Muvozanat" romanidagi Yusuf obrazi misolida.*]

3. Ismlar va milliylik

Ulug'bek Hamdam o'z asarlarini yozishda ismlar orqali milliy qadriyatlarni, an'analarni yoki tarixiy xotiralarni ham yoritadi. Ismlar, ba'zida, ma'lum tarixiy kontekst yoki milliy ramz sifatida xizmat qiladi. Masalan, ba'zi qahramonlarning ismlari o'zbek xalqining qadimiy tarixiga ishora qiladi, bu esa kitobxona jamiyatdagi o'zgarishlarni, kelajakdagi istiqbolini yoki o'tmishni qaytatib kelgani o'zlasini yetkazadi.

Masalan, ismlar orqali o'zbek xalqining qadimiy tarixidagi buyuk shaxslar yoki muhim voqealarni xotirlash mumkin. Ba'zi ismlar (masalan, Yusuf ismi) o'zbek xalqining qadimiy tarixiga ishora (va an'anaviy o'zbek ismlari yordamida jamiyatda mustahkam o'rintilgan qadriyatlar aks ettiriladi).

Ismlar va ijtimoiy o'zgarishlar

Ulug'bek Hamdamning asarlarini o'qish orqali, ismlar orqali ijtimoiy-siyosiy o'zgarishlarni, jamiyatdagi yangi g'oyalarni ko'rish mumkin. Ismlar, ayniqsa, o'zgarishlarni aks ettirishda muhim rol o'ynaydi. Asarlarning ko'pida ismlar orqali eskivayangi, an'anaviy zamonaviy, o'zgaruvchan jamiyatdagi ijtimoiy o'zgarishlar tasvirlanadi.

5. Ismlar evolyutsiyasi.

Ba'zi qahramonlar ismlaridan ma'lum bir jamiyatning o'zgarishlari va dunyoqarashdagi yangiliklarni ko'rsatadi. Eskivayangi ismlar o'rtasidagi farqlar orqali jamiyatdagi o'zgarishlarni aks ettiradi. Misol uchun, eski ism "Muhammadjon" yoki "Yusuf" kabi an'anaviy ismlar eski, o'zgarishga qarshiturayotgan qahramonlarni anglatadi, zamonaviy ismlar esa o'zgarishlarni qabul qilgan, zamon bilan hamnafas qahramonlarni aks ettiradi.

7. Ismlar va psixologik holatlar.

Ulug'bek Hamdam asarlarida ismlar, shuningdek, qahramonlarning ichki psixologik holatini ifodalashda ham muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. Ismlar orqali yozuvchi qahramonning tashqi o'rinishi yoki xatti-harakatlarini emas, balki uning ruhiy holatini, ichki muammolarini va o'zgarishlarga bo'lgan munosabatini tasvirlaydi.

Psixologik analiz: ismlar yordamida Ulug'bek Hamdam qahramonlarning ichki muammolari yoki ularning psixologik holatini aks ettiradi. Masalan, ismlar ichki ziddiyatlari yoki o'zini anglash jarayonini tasvirlashda xizmat qiladi. Ba'zi qahramonlar ismlari orqali o'zgarishlarga qarshiturayotgan yoki o'zini anglashga intilayotgan obraz qiyofalanadi. [1.2. *"Muvozanat" romanidagi Muhammadjon aka obrazi misolida.*]

Ulug'bek Hamdam asarlarida ismlar poetikasi—bu yozuvchining o'ziga xos uslubiy yondashuvi bo'lib, u qahramonlarning xarakterini, jamiyatdagi o'rnini, ijtimoiy va psixologik holatlarini yoritishda juda katta rol o'ynaydi. Ismlar Ulug'bek Hamdamning asarlarida o'ziga xos ramzlar, simvollar sifatida ishlatiladi, ular orqali insonning ichki dunyosi, jamiyatdagi o'rnini va hayotiy maqsadlari ko'rsatiladi. Ismlar nafaqat xarakterlarni ifodalaydi, balki asarlarning chuqur ma'nolarini va jamiyatdagi o'zgarishlarni ta'kidlaydi. Bupoetika yondashuvi U. Hamdam asarlarini yanadaboy va ma'naviy jihatdan boyitadi, ularning chuqur ijtimoiy va psixologik qatlamlarini o'qishga undaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. МУВОЗАНАТ. Роман. – Тошкент: «ШАРҚ» НАШРИЕТ-МАТБАА АҚЦИЯ ДОРЛИК КОМПАНИЯСИ БОШТАХРИРИЯТИ ТОШКЕНТ, 2007.
2. Tuychiyeva Ravshanoy Quchqarxo'jayevna. "ULUG'BEK HAMDAM IJODIDA AN'ANAVIY O'ZGARISHLAR". 5A120101 – Adabiyotshunoslik (o'zbek adabiyoti) mutaxassisligi bo'yicha adabiyotshunoslik magistri darajasini olish uchun yozilgan DISSERTATSIYA.
3. Sharafiddinov O. Ijodni anglash baxti. – Toshkent, 2004-yil.
4. Qur'onov D. Zavqimdan bir shingil. – Toshkent.: Akademnashr, 2013-yil.
5. Qur'onov D. Mutola'ava idrok mashqlari. – Toshkent.: Akademnashr, 2013-yil.
6. Solijonov Y. Haqiqatning sinchkovko'zlari. – T.: A. Navoiy nomidagi O'zbekiston milliy kutubxonasi, 2009-yil.
7. Solijonov Y. Mo'jizalar sehri. – Toshkent, 2013-yil.
8. Rahmat R. Adabiyotdanchiqish. – T.: Akademnashr, 2015-yil.
9. Ali U. Ko'ngil gasayr. – T.: Yangiasravlodi, 2009-yil.
10. Qur'onov S. Ifodava ifodaviylik. – T., 2012-yil.